

DEBRECZENI TIBOR 2009-ES NAPLÓJÁBÓL

Meg lehet ezt szokni?

Levettem a polcról, megint levettem *Márai Naplóját*. Most az 1943-44-ben írottat. Nem véletlenül. Valami miatt fontosnak tetszett, hogy tudjam, miként is élte meg ez a budai polgár a háborús éveket, amikor hadba szálltunk a Szovjetunióval, amikor az angolok bombázni kezdték Budapestet, amikor a németek megszállták Magyarországot, amikor megkezdődött a zsidók deportálása, amikor sejteni lehetett, összeomlik a Horthy nevével jelzett rendszer. 15-16 éves voltam ez idő tájt, s én kamasz mely igen érzéltem, hogy nagy a baj. Jöttek a gyors behívók, ez is elesett a fronton, az is. Zúgtak az angol repülő, hallottuk, mint robbannak a bombák. Láttam égését Nyíregyházának, s láttam vagonírozását a zsidóknak. Kisvárdán láttam az állomáson. Én bejáró diák. S vonultak be a németek, s nyomultak előre a szovjetek. De mi azért jártunk iskolába, és örültünk a korai nyári vakációnak, és bámultam a lányokat. Olvastam, naplót vezettem, imádkoztam, és segítettem otthon, szüreteltünk és reménykedtem, mint más; majd csak lesz valahogy.

Most is, vénségemre – nem hittem volna, hogy így fejezem be –; gazdasági összeomlás, ideológiai zűrzavar, növekvő társadalmi feszültség, korrupció, országos eladósodás, fokozódó munkanélküliség, politikai tehetetlenkedés. Egymásra mutogatás, miközben mindenki fújja a magáét. Egyik hirdeti a carpe diem filozófiáját, s él is a szerint. Másik váltaná meg a világot, de ki tudhatja azt. S aki még nem adta fel, próbál kapaszkodni, amibe tud, családba, vallásba, szerelembe, kicsi vagyunkába, alkoholba, drogba, akinek szerencséje van, munkába, de mintha a nemzeti tragédiát, árnyaltabban szólva, a nemzeti drámát nem akarnánk érzékelni.

Levettem a polcról Márait, s ezt olvasom a Naplóban 1943-ból: *„De mégis írom ezt a regényt; amíg Magyarország végzete felé rohan. Nem tudok másként segíteni, nem tudok másként felelni az időnek, nem tudok másként ellenállni, csak így; ha megkísérem leírni ezt a regényt, amíg a többiek megkísérlik elpusztítani mindazt, ami Magyarország legmélyebb értelme volt: a műveltséget és emberiségét.”*

Tényleg, mit tehet a kisember krízishelyzetben, amikor választott vezetői sem tudják, mi a teen-

dő. És még mindig Márai: *„Lehet, hogy nem történik semmi, lehet, hogy pillanatokon belüli elpusztulok, a városrészrel együtt, ahol lakom.. Csakugyan, meg lehet szokni ezt?... Mély csodálattal figyelem magam és azt kell felelnem: igen. Sem félelem, sem tiltakozás nincsen a szívemben. A sors tart tenyerén, közömbösen. Én is közömbös vagyok.”*

És ilyenkor mi a teendő?

Azt írja *Márai* a *Napló* egy másik helyén – a polgár szól, a humanista –, hogy türelemmel kell meghallgatnunk az embereket, az ellenfeleket is, azokat is, akik másként vélekednek, cselekszenek, élnek, mint mi – és indokol –, mivel *joguk van* a másként gondolkodáshoz és éléshez, még a *tönkremenéshez* is. *„Segíts, ha tudsz, de ne vitasd ezt a jogukat.”*

Rendben van. De ha ez a másként gondolkodó és cselekvő olyan pozícióba tornázódott, hogy gondolkodása hogyanjának és cselekedeteinek következménye nem önnön életét de egy nagyobb közösséget – települést, régiót, országot, nemzet – fenyegeti *tönkremenéssel*, akkor mi van? Mi a teendő? A túrelmes hallgatás? Esetleg másként vall ilyenkor az *egy polgár* is?

Nemde előttünk egy nemzetnek sorsa áll?

És vétkesek közt nemde cinkos, aki néma?

Köszönöm Péter

A *Kapu* című folyóiratot forgatom a könyvtárban. Jó húsz évvel ezelőtt *Brády Zoltán*, aki ma is szerkeszti a folyóiratot, hozta le feltűnést keltő írásomat, a *Lehettem volna besúgót*, azóta mindig, ha úgy adódik, végigforgatom a lapot. Mint most is. S van úgy, hogy el se mozdulok mellőle. Mint most is. A székhez szegez *Bulányi György páter* írása, aki, úgy melleleg mondom, kilencven éves.

Hogy ki is az a Bulányi páter? Haj-haj! Ő az a nevezetes hitszónok, a szocializmus korszakában a katolikus egyházon belüli illegális Bokor-mozgalmegalapítója és éltetője – akik vágytak egymás és az Isten közelségére, noha ez tilos volt, egy-egy lelki vezető irányításával lakásokon gyűltek össze, mint egy bokorban –, aki két alkalommal éveket ült börtönben, akit az egyház is megtagadott. És ő az, akit, mi ifjú és éretlen népi kollégisták 1948-ban ki-

űztünk a debreceni egyetemről, amikor bibliaórát tartott egyetemistáknak a 12-es tanteremben. Úgy véltük, hogy a szocialista állam egyetemén csak egy ideológia terjeszthető, a marxizmus-leninizmus.

Ereje van ennek a *Kicsoda az Isten? című Bulányi írásnak*. Őszintesége lebilincselő. Vallomásából három mozzanatot nem felejtethet. Először, hogy ő a pap is kételkedet, kételkedik. „*Hiába kérem, nem válaszol. Nem hallom a szavát. Mégis az, hogy elmondhatom neki, mi a bajom, ez az egyetlen vigaszom, s lehetőségem.*” Aztán bevallja, fárasztja már, testi nyomorúságai miatt fárasztja az élet. „*Kérem az Istent, hogy érjen már véget földi pályafutásom, mert egyre nehezebben futok, azaz hogy csak lépegetek.*” Szeretne meghalni. És nem csodálkozik, hogy a két nagy író, *Márai és Wass Albert* agg korukban maguk döntöttek; eddig és nincs tovább. Ám, amíg él, dolgoz-hasson. A teremtő legnagyobb adománya – írja –, amit kitalált az ember számára, a munka. Hogy ő még – írja Bulányi páter – a börtönben is, amikor dolgozott – szöttek –, boldognak érezte magát.

Már rég megkövettem magamban, de írásban is, Bulányi páttert, Balassival szólván, hogy bocssássa meg ifjúságomnak vétkét. S most ez az ajándék! Vallomása, az üzenet!

Köszönöm Páter!

Meglepetés

Trencsényi Laci barátomtól kaptam egy könyvet. *Dráma* a címe, pontosabban *A drámapedagógia mint tudomány*. Laci, a pedagógiai tudományok professzora hat fiatal doktorandusz dolgozatából állította össze ezt a száz oldalnyi kötetet, hogy az érdeklődők elé tárja, hol is tart a vizsgálódás; tudományos diszciplína-e a drámapedagógia, másként, része-e a tudmánynak.

Meglepett Laci engem ezzel a könyvvel. A bevezető tanulmányával főképpen. Jólesett, hogy találkoztam a nevemmel. Egyrészt, amikor a drámapedagógia magyarországi keletkezéstörténetével foglalkozik, és utal arra, hogy a reformpedagógiák egyikének tartottam, neveztem annak idején a drámapedagógiát, rokonítván azt Karácsony Sándor nézeteivel.

De meglepett a könyv azért is, mivel nem volt tudomásom eleddig, hogy ennyi fiatal lát fantáziát tudós módjára foglalkozni az említett pedagógiai irányzattal és módszerrel, melyet jómagam annak idején, az 1970-es évek elején azzal az ambícióval kezdtem, partizán módjára persze, adaptálni, magyarítani, terjeszteni, hogy segít majd a nevelés és oktatás, no, meg a gyermekszínházas demokratizálódásában. Hadd kapna dominanciát a nevelő-gyerekek viszonyában a mellérendelés, s válna a pedagógia személyiségfejlesztővé, gyermekközpontúvá.

Bevallom, sohse gondoltam arra, hogy ebből a drámapedagógiából valamikor is önálló tudomány válhat, kerülhet viták kereszttüzébe, mely irányból is kutatható; didaktika, reformpedagógia, színházművészet és akkor még nem is soroltam fel mindent.

Vajh, gondolnak-e rá a drámapedagógia mai gyakorlói, metodikusai és tudósai, hogy a nyugati polgári társadalmaknak ezt a sajátos képződményét diktatúrában, még ha puhában is, próbáltuk meghonosítani. Emlékeztetőül mondom, az első beszámoló a drámapedagógiáról, akkor alkotó dramaturgiának neveztük, 1972-ben hangzott el a pécsi gyermekszínházi találkozókon.

A drámapedagógia fogalmát, emlékezetem szerint Gabnai Katalinnal találtuk ki, és 1986-ban írtuk le először.

Az öreg kutya

Esvén szó a drámapedagógia gyermekkoráról, jut eszembe Zora, a borjú nagyságú, öreg, orosz-ázsiai juhász kutya. A lányoméknál, Nagykovácsiban. Mikor gyerek volt, kölyök, sokat játszottam vele, futott, ha dobtam a fadarabot, simogattam, ő meg hálásan dugta lábához a fejét, rakta kezembe a mancsát.

Félelmetes, marcona kinézetű felnötté vált, ijesztő, mély hanggal, dús fekete szőrzettel, ám maradt szívélyesnek, aki nemcsak kész a játékra, de kezdeményezi is, valahányszor találkozunk.

Aztán megöregedett, megöszült, mackósabb lett a járása, reflexei lelassultak, szeszélyes vén moró-zussá vált. Ám ha kimegyek hozzájuk, s belépek a kertkapun, rögvést észlel, még ha szunyókál is, nem ugat, meglóbálja lompos farkát, elem döcög méltóságteljes lassúsággal, rám néz, elmosolyodik, hozzám dugja őszülő busa fejét, nyúl a kezem után, simogassam a tarkóját, nyakát, úgy mint gyerekkorában.

Nem éltél vár, szeretetet.

Nem hagytam szó nélkül

Kaptam az elektronikus postámon egy levelet. Hölgytől kaptam, pedagógus hölgytől, általam eddig nem ismert pedagógus hölgytől. Arra kér, hogy válaszoljak a kérdéseire, melyek neki oly igen fontosak, mivel szakdolgozatot ír egy bizonyos drámapedagógiai témából, kommunikáció szakon, Esztergomban, valamiféle kategorizálást készít, mifélek is a drámapedagógusok, aszerint, hogy mit tanítanak, hol és hogyan. Elmondja még, hogy előzetesen, mielőtt beiratkozott levelezőnek a főiskolára, 120 órás dráma-kurzust végzett. A csatolt kérdőív, ahogy végigfutottam rajta, korrektnek látszott, s ki is töltöttem volna, ha...

Szóval nem töltöttem ki. A levél ugyanis így kezdődött: *Tisztelt cím!* Az illetlenségnek, modortalanságnak több formájával találkoztam már életemben, főként az elvtársi korszakban, de hogy a huszonegyedik század elején, az úgynevezett polgári társadalomban egy pedagógus, aki tanít, és kommunikációs szakon végez, s tanulta is, gyakorolta is az úgynevezett személyközi kapcsolatteremtés mikéntjét, így szólítson meg valakit, egy kollégát, s nyilván másokat is egy kollektív levélben, akitől szívességet kér, így, hogy *Tisztelt cím!* Hát ez sértett. A Gázművek vagy az Elektromos Cég kezdheti így tájékoztató levelét, tehát a szolgáltató, ha tájékoztatni óhajt valamiről, ami neki is, nekünk is, ügyfeleknek, fontos. De itt valaki kér valamit. Munkát kér, ellenszolgáltatás nélkül. S azt is tudja, hogy kitől kér. Tehát nem Címtől, nem a Tisztelt Címtől kér. Az email mögött ember él, valaki, személyiség, aki tud valamit, ha egyszer kéréssel fordulnak hozzá.

Jómagam még arra is gondoltam, de erről talán mégse írnék, kilógna a lóláb, szóval hogy a nevem a magyar drámapedagógia történetében, az erről szóló dolgozatokban mindenütt olvasható, végül is alapító kezdeményezője vagyok annak a pedagógiai irányzatnak, metodikának, melyről a hölgy most szakdolgozatot ír, talán mégse csak Tisztelt Cím a címzett.

Felfedeztem Boda Istvánt

Boda István kétszeresen is földim. Korombeli. Kisvárdára járt gimnáziumba az egyik környékbeli községből, miként jómagam. Aztán Debrecenben végzett, akárcsak én. Ő újságíró lett, én tanár. Ugyancsak Debrecenben. Én színpadot csináltam, ő meg írt a bemutatóinkról. Aztán megöregedtünk. Ő Debrecenben, én Pesten. Közben alig illetve nem is találkoztunk. Csak most. Én elküldtem neki a *Különbekét*, ő szép bevezetőt írt az estem elé, én megköszöntem neki hálával, ő pedig megtisztelt legújabb verskötetével, a *Szökevény utazóval*.

Boda István nemcsak újságíró, költő is. Jó költő. Ezt eddig is tudtam, de most erről újfent meggyőződtem. Alighanem legjobb kötete, amit kezembem tartok. Amolyan őszikék. A kötetben minden ismerős, a táj, a tárgyi világ, az emberek, a viszonylatok. Emlékei, akár az enyémei. S mindez a líra lebegésében és remegésében. S micsoda tisztaság, micsoda átláthatóság! Váci Mihály verseit szerettem így.

Boda István mondható költeményeket ír. S ez páratlan érték, napjainkban főképpen, amikor keresztretjvény iskolázottság kellek, ha meg akarunk fejteni egy-egy posztmodern verset. Nem csodálkoznék, ha pedagógusok, versrendezők fel-

fedeznék kötetében azt a bizonyos *önéletrajzfélét*, amelyről az olvasható, hogy Szabó Lőrinc ihletésében született. *Cserépdarabok a gyermekkor édenéből*. Ez a címe.

És az ötvenhatos emlékei! Ott éltem Debrecenben, féltem és szorongtam november 4-e után magam is, és csak innen, a kötetből, az *Utóregés* fejezetből – verses epika, kitűnő – tudom meg, hogy Boda Pistát le is tartóztatták a forradalom után, verték, megalázták. Úristen, mi mindent cipelünk magunkkal, ami csak most bukik ki belőlünk, vénen, a halál előtt.

Ez a költemény is pódiumra való, közönség elé.

Talán ezért kaptunk hosszú életet, Boda Pista is, meg én is, hogy kimondjuk mindazt, ami eddig lakozott bennünk, mondhatom így is, mocorgott, lapult.

Arany János receptje szerint

Ülök a gép mellett, kínlódom ki magamból a mondatokat, nem mondhatnám, hogy jó formában vagyok, bejön az asszony, teát hoz, majd azt mondja, gyere már ki a konyhába, morgok, hogy hagyna békén, de azért kimegyek, mosolyog, na mit szólok hozzá, most sütötte ezt a csöröge formájú tarkedlit *Arany János receptje szerint*, meleg, egyek, most finom.

Azt találtam mondani délután, hogy szívesen vennék magamhoz valamiféle édességet. Hát, tessék! Ilyen ez az asszony. Máskor kiabál, utasít, most meg tésztát süt a kedvemért.

S hogy Arany János receptje szerint? Vásárolt egy könyvet, *Druzsín Ferenc A nevetés költészete* címűt az élményközpontú irodalomtanításról. Kedvezni akart nekem, hátha találok benne valamit arról, amit a könyv borítója ígér. Nem találtam. Ő viszont rábukkant a receptre, a recipére, ahogy Arany nevezi, egy levélben mégpedig, melyet a költő írt 1859 decemberében, bánatos időben, barátjának, *Szilágyi Istvánnak*, hadd derüljön kissé. Innen, az Arany levélből való a recept, melyet ide másolok, miután Kósa Vilma lekottázta a gázon, én meg beénekeltem magamba és megállapítottam, hogy remek. Aki akarja, elkészítheti az alábbiak szerint.

„*Üss egy csuporba két tojást. Bele egy kevés sót, csukrot. Verd össze jól. Önts hozzá egy meszely tejet; anynyi lisztet, hogy palacsinta tészta sűrűségű legyen. Akkor tégy zsírt tepsibe, egy újnnyi vastagon, s ezt forrald fel. Mikor legjobban forr, a tésztát kanalankint rakd belé, egy-egy kis kanállal egy helyre, és pirosra süsd meg. Punctum. Ez fiam, oly egyszerű, hogy magad is megcsinálhatod. Hirtelen étel, mikor hamar kell valamit csinálni.*

Öllek, a tieiddel együtt, s maradok mind végig szerető barátod. Arany J.”